

Innspill til jordbruksforhandlingene 2024 fra Norsk seterkultur

En grunnforutsetning for at vi skal ha en levende seterkultur er at små- og mellomstore bruk overlever og får mulighet til å være med på ei bærekraftig utvikling med tanke på drift, økonomi og menneskelige ressurser.

Antall setre i Norge er kraftig redusert, og med stadig færre melkebruk og mer intensivt jordbruk fortsetter dessverre trenden. Vi har setre med både geit og ku, og de fleste aktive seterbrukere finner vi blant små- og mellomstore melkebruk. Kostnader og renter har økt betydelig og dermed svekket betalingsevnen enda mer. Generasjonsskifter er sårbare både for videre drift på garden og ikke minst for setra. Nye generasjoner har ofte gode utdanninger og muligheter til mer inntekt og fritid gjennom andre yrkesvalg. Hvis ei satsing på videre drift og oppgradering av driftsapparatet ikke kan bli bærekraftig, blir dessverre stadig flere melkebruk og setre nedlagt.

I forkant av jordbruksforhandlingene 2023 var Norsk seterkultur deltakende i utredningen [Forslag til satsing for fortsatt seterdrift](#). Den konkluderer med at de økonomiske virkemidlene må økes betydelig for at vi skal kunne opprettholde dagens antall setre eller få flere. Rapporten var ferdig etter at vi sendte inn våre innspill til jordbruksforhandlingene slik at føringene fra rapporten ikke ble med i innspillet vårt i 2023.

Nå har Norsk Seterkultur og våre medlemmer lest rapporten og vi får tydelige tilbakemeldinger om at et stort nok driftstilskudd er av stor betydning og er et viktig virkemiddel. Vi må øke tilskuddet mer og alle fylker som har setre/støler må gi disse nødvendig støtte til drift og utvikling – og dette gjelder både driftstilskudd og investeringstilskudd/lån. Det er fremdeles ulikheter i hvordan seterdrifta prioriteres av Innovasjon Norge i fylkene. Jordbruksavtalen gir nasjonale føringer, men i tillegg gir fylkeskommunen og det regionale partnerskapet for landbruk føringer for de regionale tilskuddene.

Videre bør alle fylker ha «Besøksseter» som kategori i sin RMP-ordning med et lavere krav til antall liter melk pr dag - tilpasset setre der melkebilen ikke kan hente melka og melka derfor må foredles. Åpen seter for besøkende er også en forutsetning. Besøkssetra er spesielt viktig for småskala seterbrukere som i stor grad ivaretar og formidler de immaterielle verdiene i seterkulturen.

I mars 2023 nominerte Norge og Sverige den nordiske seterkulturen til UNESCO sin liste for immateriell kulturarv. Vi venter spent og håper på et positivt svar i desember 2024. Dette er et viktig steg for synliggjøring og en anerkjennelse av seterdriftas verdier.

Forslag / (i prioritert rekkefølge)	Begrunnelse:
<p>Setring i 4 - 6 uker</p> <p>Grunntilskudd kr 100.000</p>	<p>Økte kostnader i seterdrifta.</p> <p>Drift av to driftsenheter samtidig er krevende.</p>
<p>Setring 6 – 8 uker</p> <p>Grunntilskudd 150.000 kr</p>	<p>Vil føre til at noen flere setrer i mer enn 6 uker. Dekke merkostnader med lengre sesong og øker lønnsomheten. Gir mulighet til mer leid arbeidskraft. Drift av to driftsenheter samtidig er krevende. Øker beiteaktivitet og en høster mer av beiteressursen til matproduksjon. Lengre sesong for besøkssetre gir et bedre reiselivstilbud og mer kulturlandskapspleie.</p>
<p>Setring utover 8 uker</p> <p>Grunntilskudd 200.000</p>	<p>Under forutsetning av at fôrgrunlaget er godt nok i seterlandskapet så vil enda mer av beiteressursene her bli brukt i matproduksjon. Videre gjelder samme argumentasjon som for 6-8 uker</p>
<p>Tillegg for foredling</p> <p>Kr 30.000</p>	<p>For å stimulere seterbrukere til å drive ei mer markedsretta næring som både kan øke inntjeninga på gården, og ikke minst gi storsamfunnet gode opplevelser med oster, smør og rømme produsert av setermelk med spesielle kvaliteter. Foredling av setermelka er ei verdiskaping som både bidrar til omsettbare seterprodukter og tar vare på kunnskapen og handverket knyttet til aktiviteten. Dette er også mer ressurskrevende både når det gjelder tidsforbruk og nødvendig utstyr. Foredling loggføres og det må foredles minst 30 liter pr dag</p>
<p>Tillegg til setre som har servering og tar imot besøk</p> <p>Kr 30.000</p>	<p>Merarbeid som ofte krever innleid hjelp og fasiliteter for besøkende. En viktig arena og mulighet for å kunne dele kunnskap og opplevelser med seterlivet og seterkulturen.</p>
<p>Senke minstekrav for daglig melkeproduksjon fra 45 til 30 liter pr dag for besøkssetre.</p>	<p>Tine har krav om minst 45 l pr dag for å hente melka. Vi ber om at 30 liter pr dag, der all melka foredles på setra, skal godkjennes for å være tilskuddsberettiget. Alternativt foreslår vi at 2 melkekyr/10 geiter kan tilfredsstillere kravet knyttet til produksjonsmengde. Dette vil gi muligheter til å ta med en liten del av besetningen eller låne/leie dyr til produksjon der gårdene har vokst seg store i robotfjøs, samdrifter eller har blitt nedlagt.</p> <p>Det kan være vanskelig å oppnå minstekravet på 45 l pr dag for setre med små besetninger der kyrne har lav avdrått, som f.eks med de gamle kurasene. En del veiløse setre har heller ikke muligheter til å levere melk til meieri og må foredle all melka på setra. Driften av disse setrene ivaretar i stor grad kulturarven i seterdrifta og ved å bruke beiteressursene bidrar de også til matproduksjon, kulturlandskap, biologisk mangfold og åpne beitelandskaper til beredskap og matsikkerhet. Disse</p>

	setrene er ofte besøkssetre og bidrar til kommunikasjon, kunnskap og opplevelser knyttet til norsklandbruk.
<p>Innovasjon Norge: Prioritering av setring i alle fylker</p> <p>Infrastruktur (vei, strøm og vann)</p> <p>Rehabilitering, nybygg og utvikling av seteranlegg</p>	<p>Setrene ligger ofte i områder der infrastruktur som vei, strøm og vann er mangelfull. Dette påfører seterbrukeren en del ekstra store kostnader som kan redusere lønnsomheten betydelig. Eksempler på kravene til infrastruktur er:</p> <ul style="list-style-type: none"> • melkebilen må komme fram • Kjøling av melka krever kontinuerlig strøm og dieselaggregat er ikke en miljøvennlig løsning • Rent vann er en forutsetning for all drift. • Investering i alternative energikilder som solcelleanlegg, batteri, minikraftverk med vann eller vind er nå aktuelt med tanke på miljø og nyere teknologi. Redusert bruk av aggregat er også en forutsetning for miljøsertifisering. <p>Det er kostbart og det er en krevende logistikk å drifte flere driftsapparat.</p> <p>Utviklingen i jordbruket nødvendiggjør rehabilitering og nybygging. Dette kan påføre seterbrukeren en del ekstra store kostnader som kan redusere lønnsomheten med setring betydelig.</p> <p>Dette er en kritisk og sårbar situasjon for aktuelle setre.</p>
<p>Fra utredningen «Forslag til satsing for fortsatt seterdrift»</p>	<p>« For at det skal være lettere å nå fram i konkurranse med andre gode prosjekter, er det mulig å gi føringer om at prosjekter knyttet til seterdrift prioriteres. Dette kan gjøres gjennom jordbruksavtalen og i de regionale næringsprogrammene som utarbeides av fylkeskommunen.»</p>
<p>Vi har forskning og tradisjonskunnskap som gir oss mange gode argumenter for å bevare, videreføre og videreutvikle seterbruk.</p> <p>Å ta vare på seterkulturen er også et samfunnsansvar. Seterbrukerene greier det ikke alene. Setertilskuddet og økonomisk støtte til nødvendige investeringer er viktig for oss. For de fleste er det i lengden ikke nok å være idealist.</p>	

Om verdiskaping i seterdrift og seterkultur:

”Norsk Seterkultur har som formål å ta vare på seterkulturen i et langsiktig perspektiv gjennom aktiv bruk av setrene i tråd med lokal kunnskap fra fortid til nåtid. Med seterkultur forstår organisasjonen både natur, kultur og næring knyttet til utmarksområda som har blitt og fortsatt er nytta til seterdrifta.”

Seterdrift er en viktig del av landbrukshistorien

Store forskjeller i klima, topografi og jordsmonn har påvirket utviklinga av jordbruket i de ulike delene av landet vårt. Utmarksressursen er fellesnevneren og selve grunnlaget for jordbruket i tida før kunstgjødsel og kraftfôr ble tatt i bruk. Mennesket har gjennom erfaringer fått og brukt sine kunnskaper om naturen og naturressursene for å kunne livnære seg med beitebruk i utmark og slåtter på setervoller og myrer. Denne høstingskulturen har bidratt til vinterfôr til både dyra og livsviktig mat for folk.

Seterdrift har gitt oss og tar vare på kunnskap og kulturarv

Tradisjonell kunnskap har utviklet seg gjennom erfaringer og blitt overlevert til nye generasjoner. Kunnskap om beitebruk, høsting av vinterfôr, stell av dyr, melkehåndtering, konservering, kulturvekster og medisinerplanter er noen eksempler på dette. Denne kunnskapen er eksempler på immateriell kulturarv som holdes levende gjennom bruk. Der er også en viktig ressurs for lokal verdiskaping og identitetsbygging. Kunnskapen er også viktig med tanke på hvordan de biologiske ressursene kan anvendes på en bærekraftig måte i framtida .

Seterdrift har skapt og ivaretar kulturlandskap og biologisk mangfold

Beiting i seterlandskapet ivaretar åpne kulturlandskap med en rekke fysiske og biologiske kulturminner. Vår biologiske kulturarv med et mangfold av urter og andre beiteplanter har en spesiell verdi.

Matproduksjon i seterlandskapet gir oss ei verdiskaping med særegne seterprodukter og opplevelser for allmenheten.

Forskning på beiteplanter viser at melkeproduksjon basert på artsrike fjellbeiter med mindre bruk av kraftfôr gir melk av unik kvalitet. Setermelka og seterproduktene får da et høyere innhold av karotener, gunstige fettsyrer og antioksidanter enn den melka som produseres hjemme på gården. Det vil si at seterproduktene har flere positive verdier knyttet til helse. I tillegg vil beitevekstene gi særpreget smak og farge til setermelka og seterproduktene. Seterprodukter basert på tradisjonell drift vil derfor ha en spesiell kvalitet og kan sies å være terroir-produkter. Ekte setersmør er et resultat av tradisjonskunnskap, beitekvaliteter og terroir. Setersmør fra seter/støl kan nå merkes som “beskytta nasjonalt særpreg”. Dette synliggjør en merverdi av seterprodukt som kan styrke lokal verdiskaping på setrene.

Seterdrift bruker og holder i hevd beiteressurser

I tillegg bidrar bruk av seterlandskapet med ekstra areal til gårdsdrifta. Seterdrift gir også muligheter til ekstra næringsinntekter ved satsing på turisme.

Seterdrift har globale verdier og betydning for klima, miljø, matsikkerhet og selvforsyningsgrad

Ved å utnytte utmarksressursene bedre, kan vi også øke vår selvforsyningsgrad og matsikkerhet. Seterarealene er altså en del av vår nasjonale beredskap. Mye av dagens matproduksjon er intensiv og skjer ved bruk av importert kraftfôr. Gjennom å kunne ha noe mer ekstensiv matproduksjon ved bruk av utmarksbeiter og egnede beitedyr, vil vi i tillegg både ta vare på beitetradisjoner, beiteressurser og pleie kulturlandskapet. Her vil det også være klima og miljøgevinster med økt albedoeffekt, mer fotosyntese og CO₂-binding til jorda.

Seterkulturen er truet og vi kjemper for at den skal leve videre

Agri analyse har hatt en spørreundersøkelse blant seterbrukerne som viser en usikkerhet for framtidig setring og at flere tenker å avvikle seterdrifta. Innhold i denne rapporten gir også grunnlag for våre innspill.

Norsk seterkultur kommer derfor med innspill til jordbruksforhandlingene som vi tror kan redusere avvikling og stimulere til videre drift og reetableringer. Vi har flere typer setring og ulike lokale tradisjoner. Alle har verdi for oss og ivaretar verdier knyttet til seterdrift – produserer melk på beiteressurser i utmark og ivaretar kulturarv, kulturlandskap og biologisk mangfold.

Vi har forskning og tradisjonskunnskap som gir oss mange gode argumenter for å bevare, videreføre og videreutvikle seterbruk. Å ta vare på seterkulturen er også et samfunnsansvar. Seterbrukerne greier dette ikke alene. Setertilskuddet og økonomisk støtte til nødvendige investeringer er viktig for oss. For de fleste er det i lengden ikke nok å være idealist og ikke minst er det viktig at vi greier å motivere og rekruttere nye generasjoner til seterdrifta.

